

GLAS SKA

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XVI. 3-4

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

28. II. 1969

NAGRADA ZA LETO 1968

Podeljena je bila g. Fr. Dolinarju

Da na poseben način proslavi desetletnico svojega uspešnega delovanja, je Hranilnica in Posojilnica slovenskih župnij v Torontu podelila za leto 1967 majhno nagrado zaslužnemu Slovencu v svobodnem svetu. Nagrado za leto 1967 je dobil znani slovenski kipar, mojster France Gorše iz New Yorka. Nagrajenca je pomagala izbrati posebna posvetovavna komisija. Ta gesta našega denarnega zavoda je imela med slovensko publiko v svetu zelo dober odmev. Dobili smo laskava pohvalna priznanja. Tudi članstvo se je na zadnjem zboru v mesecu novembru zanimalo, ali bo nagrada podeljena tudi za leto 1968. Predlog članstva in odborov v ta namen je bil enoglasno odobren in v ta namen določena vsota \$ 300.00.

V posvetovavni komisiji, ki naj bi pomagala izbrati nagrajenca za leto 1968 so bili: Za Kanado mednarodno priznani znanstvenik dr. Ing. V. J. Bratina. Za ZDA urednik „Ameriške domovine“, profesor Vinko Lipovec. Za Južno Ameriko publicist in kulturni delavec, profesor Alojzij Geržinič. Za članstvo H. in P. S. Z. pa njen predsednik g. Peter Markeš. Iz sestave komisije je razvidno, kako široko podlago je imela. Predstavljala je najrazličnejša okolja, v katerih živijo svobodni Slovenci. V njej so bila zastopana raznovrstna področja intelektualnega ustvarjanja: znanost, administracija, publicistika ter kulturno-vzgojno udejstvovanje.

Komisija je enoglasno predlagala naj dobi nagrado za leto 1968 preč. g. France Dolinar, ki živi v Rimu. Nagrajenec je do zadnjega vlakna zaveden Slovenec, zgodovinar, polihistor, ustvarjalni član S.K.A., stalni sodelavec revije Meddobje, bister opazovavec idejnih tokov in vztrajen ljubitelj vsega, kar je bilo v slovenski preteklosti dobrega, velikega in svetlega. Poleg tega je g. France Dolinar doma tudi v mednarodnih zvezah, kar je za slovenstvo velikega pomena.

Upravni odbor Hranilnice in Posojilnice S.Ž. v Torontu je na svoji redni seji dne 21. januarja 1969 z veseljem sprejel nasvet posvetovavne komisije in tako je postal nagrajenec za leto 1968 g. France Dolinar iz Rima. S podelitvijo nagrade smo tako povezali gospodarsko področje s kulturno-znanstvenim. In prav o tej povezavi tako lepo pravi v svojem pismu član posvetovavne komisije g. A. Geržinič: „Zelo razveseljiva je zamisel Hranilnice in Posojilnice S.Ž. o podelitvi nagrade. Dosežki na gospodarskem področju po nekakem izročilu ostajajo brez poživljajočega stika z drugimi področji, zlasti s kulturnim.“

Vsem, ki so sodelovali pri tem, da je do nagrade sploh prišlo in pri iskanju nagrajenca, naj bo na tem mestu izrečena najlepša zahvala, nagrajencu pa prisrčne čestitke!

PRESEDNIK

P.S. — Slovenska kulturna akcija iskreno čestita svojemu uglednemu članu in sodelavcu g. Francu Dolinarju ob podelitvi lepe nagrade in priznanju tolikerega dela in ljubezni pri obravnavanju sodobnih problemov, usodno važnih za bodočnost slovenstva. Hvaležni smo Hranilnici in Posojilnici Slovenskih župnij v Torontu, ker je podelitev nagrade našemu članu obenem tudi priznanje delu in naporom Slovenske kulturne akcije.

Če je glavni poudarek v spisih g. Dolinarja, objavljenih v Meddobju, pa se podelitve nagrade more veseliti v veliki meri tudi GLAS SKA, kjer je bilo objavljenih največ njegovih razprav, člankov in komentarjev iz osrčja celotne naše problematike.

JUBILEJNA ZBIRKA tudi ponuja priliko pojasniti, kako razpolagamo z darovi, ki so sad ljubezni ne samo do Slovenske kulturne akcije in do njenih stvaritev, ampak so nam odpirali in nam omogočajo mnogo lepih pobud in nove možnosti. Res velja ta zbirka za jubilejno leto Glasa in tudi že za jubilej Slovenske kulturne akcije. Vemo, da se vsi darovavci zavedajo, kako s svojimi podporami izrekajo priznanje tistemu delu emigracije, ki res dela iz virov čistega idealizma. Če bi bilo drugače, bi naši ustanovi že zdavnaj zmanjkalo tal!

Ob tej priliki bi pa radi opozorili na posebnost, verjetno le malo znano. Običajno pošiljajo založbe knjižne izdaje svojim letnikom in periodične publikacije drugim založbam ter listom s prošnjo za odziv. Naša založba pač računa na kritična poročila ali podobna sredstva za širjenje lepe besede med slovensko knjižno ljubeče občinstvo. Seveda so listi svobodni pri izvrševanju te naloge, toda le malo je služajev, da bi ne bilo odmeva: so, a so, hvala Bogu, izjema! Založba Slovenske kulturne akcije pošilja svoje publikacije na več ko dvajset takih naslovov.

Vendar to ni vse! Že ob začetku leta 1954 je bilo sklenjeno pošiljati vse letnike, seveda brezplačno, na glavne kulturne ustanove v Sloveniji. Storili smo to v upanju, da nam bodo iz Ljubljane in drugod iz Slovenije pošiljali v zameno svoje publikacije. Ni bilo nič — vendar tudi nobene naša pošiljka ni bila vrnjena, mi pa s pošiljkami nismo prenehali!

Dalje je mnogo slavističnih institutov na univerzah po Evropi in ZDA. Tudi ti prejemajo naše knjige brezplačno. Nazadnje, a z nič manjšo zavzetostjo in ljubeznijo pa gredo naše tiskovine na naslove mnogih naših visokošolskih in srednješolskih dijakov in njihovih organizacij. Če bi nazadnje vse to preračunali, bi mogli reči, da gre po tej poti „darovanja“ okrog sedemdeset do osemdeset kompletov vsakega letnika, kar pomeni po tukajšnji današnji valuti vsaj okrog 320.000 pesov. Prišteti pa bi bilo treba še vse izredne izdaje (zborniki, plošče).

Če prejemamo darove, jih pa takoj tudi sproti dajemo drugim.

Naš kulturni davek slovenstvu torej ni samo v ustvarjalnem delu — sproti plačujemo slovenski skupnosti dejansko za našo blagajno visok davek v gotovini.

Od časa do časa nam vse skrbi s tem v zvezi olajša lep in obilen odziv med našimi naročniki in prijatelji! Saj se dobro zavedajo, da nam vse to omogoča tokrat za naš list ugodno se razvijajoča JUBILEJNA ZBIRKA!

DAROVALI SO: g. Dane Šerko, Salta, 4.650 pesov; č. g. N. N., Avstrija, 250 šilingov; g. N. N., ZDA 20 dolarjev.

Vsem se iskreno zahvaljujemo!

CORREO ARGENTINO SUC. 4	TARIFA REDUCIDA CONCESION 4228
	R. P. I. 953701

Rimski tednik E (Espresso Colore, barvno dopolnilo filokomunističnega L'Espresso) je priobčil dolg, a površen povzetek prvega zvezka že druge „avtentične“ biografije, ali boljše avtobiografije senilnega jugoslovanskega rdečega diktatorja. Če gre verjeti temu italijanskemu viru, bo življenjepis izšel pod naslovom „Jaz, Tito“.

Naslov je ukraden po fiktivni avtobiografiji ne ravno najzgodnejšega rimskega cesarja „Jaz, Claudius“, ki jo je 1947 napisal angleški pesnik Robert Graves. Če bodo Tito in njegovi hagiografi kraji do kraja zvesti, bo naslednji zvezek te samoapoteoze nosil ime „Tito, bog“, ker je Graves nadaljevanje svojega romana krstil za „Claudius, bog“.

E piše v uvodni reklamni k izviru da je ta, prvi zares Titov življenjepis sad dolgih mesecev raziskav in truda skupine jugoslovanskih zgodovinarjev in piscev pod nadzorstvom Vilka Vinterhalterja, bivšega zveznega sekretarja za propagando. Ta naj bi bil imel na razpolago velikanske količine po večini neobjavljenega gradiva, katerega dobršen del da je dobavil Tito sam.

Spričo tega, trdi E, bo knjiga sila zanimiva in jo napeto pričakujejo politiki in zgodovinopisci po vsem svetu; razodela da bo povsem neznana ozadja in najskrivnejše aspekte Titove politične dejavnosti od domnevnega začetka v Kumrovcu pa do velike sprave s Hruščovom v Moskvi 1956.

Vinterhalterjev komite za izdelavo končnega pravega in edinovelnega Titovega zgodovinskega avtoportreta je delu najprej mislil dati obliko lastnega življenjepisa v prvi osebi. Načrtu so se potem morali odreči, da ne bi krnili nevtralnosti in objektivnosti pripovedi, se pravi, da ne bi Titu na lastna usta zaprli vrat za morebitne in verjetne bodoče obrate v njegovem vrtavkastem oportunističnem plesu med dvema svetovoma. Vendar pa bo — zadržano zaradi večje senzacionalnosti, potrebne za izvabljanje honorarjev od šemastih zahodnih založb — značaj avtobiografije v veliki meri ohranjen, in to po Titovih številnih lastnoročnih pripovedih, pričevanjih, zapisih, komentarjih in slikah.

Poglavitni in nepovedani vzrok za novo propagandno podobo najnovejšega resničnega in avtentičnega Tita je neogibna totalitarna potreba po sprotnem popravljanju zgodovine, kakor jo je drastično prikazal in utemeljil pokojni George Orwell v vidčevskem romanu „1984“.

Prvo pobožanstvenje („Josip Broz Tito — Prispevki za življenjepis“), ki ga je oskrbel Vladimir Dedijer 1952, je zastarelo, neprijetno in „nezgodovinsko“, ker priznava obstanek in celo vlogo v revoluciji, porevoluciji in prelomu z Moskvo številnim sedanjim ne-osebam jugoslovanskega humanističnega socializma: Djilas, Ranković, Dapčević i. dr. Dedijer sam sme navzlic svojemu literarnemu in zgodovinskemu malikovanju Tita zaradi nerazumljive, trmaste zvestobe Djilasu obstajati zgolj v vicah Partije, iz katerih mu dovoljujejo propagandne dopuste za zavajanje zahodne liberalne levice, kadar je to zaradi situacije potrebno. Njegovo knjigo, ki je Titu in partijski blagajni prinesla milijone dolarjev, so zdaj označili za površen resume Titovega življenja, poln vrzeli in temelječ na zgolj naključnem in nepreverjenem materialu. Skratka, nezanesljiva zgodovina, potrebna avtoritativnih popravkov in vzratnih prilagoditev poznejšim diktatorjevim metamorfozam ter videzu logike v njegovi vse prej ko logični ideološki in politični poti.

Povzetek nove biografije v Eju z ničimer ne potrjuje obtavnih reklamnih napovedi in morebitnih pričakovanj. Potrjuje le sume, da bo „objektivna“ resnica o Titu izpred sedemnajstih let primerno popravljen po enako objektivni resnici, kakor jo zahteva leto 1969.

Dokaz za to je že bežna, površna primerjava nekaterih dejstev, ki jih iz novega življenjepisa navaja E, s tistim, kako je ta dejstva obdelal in dokumentiral Dedijer.

E pravi, da se je Titovo ime prvič pojavilo v Jugoslaviji novembra 1928, ko je bil Josip Broz s skupino drugih obtožencev pred sodiščem v Zagrebu obtožen komunistične dejavnosti in organiziranja dinamičnih atentatov. Po Dedijeru pa je bil Tito prvič obsojen zaradi političnega prevratništva že 28. oktobra 1927 v Ogulinu in sta o tem njegovem herojstvu obširno poročali tedanji komunistični glasili Borba ter Organizirani delavec.

Dedijer piše („Josip Broz Tito“, slovenska izdaja, stran 363-363): „Vojna je bila na pragu. Prišlo je do sklenitve sovjetsko-nemškega sporazuma. Člani KPJ so sprejeli ta pakt kot disciplinirani komunisti, ker so mislili, da je potreben zaradi zaščite varnosti Sovjetske zveze, v tem času edine socialistične države na svetu...“

To je zgodovinska resnica in zgodovinski dokaz zanjo je dejstvo, da so člani KPJ od tedaj pa do nemškega napada na SZ junija 1941 bili najprej zavestna, voljna, organizirana in zelo uspešna razkrajalno-sabotažna agentura na škodo obrambne sposobnosti tedanje Jugoslavije, nato pa prav tako voljna in uspešna vohunsko-denuciantska ekspozitura Gestapa in OVRA-e v njenih zasadenih deželah, ker se je, kakor malo dalje pribija Dedijer, Partija — kot Hitler — „borila proti poskusom, da bi Jugoslavijo potegnili v vojno kot šahovskega kmeta za Chamberlaina in Daladiera“.

Vse to so KPJevci delali na zapoved Tita, ki je tedaj bil generalni sekretar Partije, potem ko je kot ena Stalinovih desnih rok dal likvidirati Gorkiča in ostalo prejšnje partijsko vodstvo.

Po Vinterhalterjevem življenjepisju pa naj bi Titova dobesedna reakcija, citirana v omenjenem rimskem tedniku, na pakt med Hitlerjem in Stalinom bila naslednja:

„Nenapadalna pogodba med Nemčijo in SZ je sprožila znatne spremembe v politiki Kominterne, ki se je odrekla antifašistični platformi, izoblikovani na 7. kongresu, in nehala spodbujati na boj proti fašizmu in fašističnim agresorjem. Vse to je povzročilo hudo zmedo med komunističnimi partijami v Zahodni Evropi ter med antifašisti sploh. Tedaj je postalo očitno, kako škodljivo je politiko komunističnih partij raznih dežela podrežati taktičnim potrebam Sovjetske zveze. SZ bi se mogla spuščati v kake kompromise tudi z nacistično Nemčijo... a takšni kompromisi ne bi smeli vplivati na ravnanje komunističnih partij... S tem je bilo kršeno načelo o avtonomiji posameznih partij. Kominterne se je spremenila v orodje stalinske zunanje politike, ki je v obdobju priprav za vdor na Poljsko odkrito zavila na pot skrivne diplomacije, delitve sveta na vplivnostna področja; skratka na pot vsega, kar sta odločno obsodila Lenin in oktobrska socialistična (?) revolucija...“

O tej Titovi reakciji na izdajo Kominterne ne ve Dedijer v letu 1952 nič. Očitno ni o njej vedel nič niti Josip Broz Tito sam v letu 1939. Tito je bil to leto v Moskvi od začetka julija do začetka decembra, torej ves čas pogajanj med Ribbentropom, Molotovim in Stalinom, med podpisom pakta in med praznovanjem sovjetsko-nacistične „zmage“ nad Poljsko. Udeležil se je, kakor izdaja Vinterhalter, vseh sej sekretariata Kominterne, na katerih so odločali o njeni „pretvorbi v orodje stalinske zunanje politike“. Očitno je tudi glasoval zanjo, ker bi bilo, kakor pristavlja njegov najnovejši avtentični življenjepis, „iluzorno tedaj polemizirati z odločitvami Komunistične internacionale“ — posebno če so povsem odgovarjale takratnemu trdnemu in discipliniranemu prepričanju sedanjega rdečega maršala v belgrajskem Belem dvoru, ki ga še tako avtentično popravljanje zgodovine ne bo rešilo iz njenih usodnih pasti.

L e c t o r

PRIZNANJE SLOVENSKEMU ZNANSTVENIKU

Vodilna mednarodna znanstvena revija Die Molekulare Chemie je izkazala posebno priznanje slovenskemu znanstveniku dr. Antonu Peterlinu. Za njegovo šestdesetletnico mu je posvetila celotno lansko novembrsko številko. Zvezek obsega 24 znanstvenih del. Dr. Peterlin je svoje znanstveno delo začel že pred drugo vojsko v tujini, tik pred vojsko pa se je vrnil v Ljubljano, kjer je prevzel

stolico za fiziko na univerzi. Po vojski je ustanovil poseben inštitut na tehniki Jožef Štefan in ga vodil do leta 1959, ko je Ljubljano zapustil in postal ravnatelj zavoda Research Triangle Institute v North Carolina v ZD.

KRIZA DIALOGOV V MARIBORU

Po dveh mesecih so razrešili krizo uredništva revije Dialogi. Uredništvo je bilo razširjeno in je vanj vstopil tudi Erik Prunč, asistent dr. Matla na slavistični katedri v Gradcu. Nekaj tednov

poprej je bil Prunč v Celovcu izvoljen za predsednika Zveze koroških krščanskih prosvetnih organizacij. Dialogi izhajajo s finančno podporo mariborskega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, pomožne množične organizacije komunistične partije.

• Črnska sopranistka iz ZD Bennie Jean Gillette je gostovala v ljubljanski Operi v vlogi Aide.

• Moderna galerija v Ljubljani je januarja priredila retrospektivni razstavi Rika Debenjaka in Marija Preglja.

Toronto, februarja.

Že je minulo tri mesece v novi poslovni dobi Hranilnice in Posojilnice Slov. Župnij. Prvi meseci često pokažejo, kakšno bo leto. Če bo to držalo tudi letos, potem bodo tudi v tekočem letu lepi uspehi, ki jih bodo deležni člani.

12. leto je ta zavod že pri življenju, pa članstvo še vedno pristopa in število novih članov celo narašča. Narašča tudi denarni promet in število obiskovalcev v naših uradih. Samo v prvih treh mesecih je imela H. in P. S.Ž. 2.700.000,00 dolarjev prometa. Pa prvi trije meseci, to je oktober, november in december navadno niso najbolj zaposleni glede dotoka in odtoka denarja. Ko spomladi oživi življenje, se tudi promet v naših uradih poveča in s tem se poveča obtok denarja.

Če gledamo mesec december v letu 1967 in 1968, potem vidimo napredek: hranilne vloge so se dvignile za \$ 111.000,00. Računi za osebne čeke so poskočili za \$ 30.000,00. Osebnih posojil je več za 115.000,00 dolarjev, posojil na nepremičnine pa za 150.000,00 dolarjev.

Rast in razvoj gre v pravo smer, zaupanje v denarni zavod je prav tako v napredovanju.

Poroča predsednik H. in P. S.Ž.

P. S. — SKA lepo čestita za lep napredek. Saj vsak napor prinaša uspehe in srečo vsemu slovenstvu!

DRAMA O NAŠEM FUTURU: SMOLETOV KRST PRI SAVICI

Dominik Smole je napisal dramo Krst pri Savici. Slovenska premiera je bila 25. januarja 1969 v ljubljanski Drami. Pred predstavo je Smole izjavil, da je njegovo pojmovanje Prešernovega dela zajeto v naravnost razmišljanja o slovenskem futurumu. Dramo je režiral Fr. Jamnik. Smole je priznal, da se snov naslanja na Prešernov romantični ep, vendar vsebini pesnitve v ničemer ne sledi. Avtor je sklepno situacijo romantičnega epa izrabil za umetniško razčlenitev povsem samosvoje zamišljene človeške, narodnostne in politične situacije in s tem načelna analiza, ki v naši idejni problematiki še dolgo ne bodo izčrpane. Režiser Jamnik je izjavil, da bo delo prešlo v železni repertoar slovenske gledališke umetnosti, ker je drama o našem človeškem in narodnostnem futurumu. Črtomir je izdelan kot simbol konkretizirane osebnosti, obsojene na iskanje lastnega in občnega smisla z dilemo sedanjega človeka. Gre tedaj za izredno delo angažirane umetnosti.

Prvo kritiko je o uprizoritvi napisal v Delu (31. I. 1969) Josip Vidmar. Že v začetku pravi, da delo ni drama, ampak dramska kronika. Pravi, da se Smoletov Krst začne, kjer se Prešernov konča. Pri Smoletu je pokristjanjenje Slovencev že izvršeno; v dramu je torej polno elementov, ki jih Prešeren ne pozna. Smoletova izdelava Črtomira in Bogomile dokazuje z vso močjo, da gre za povsem novo delo in pri tem Vidmar ne pove, zakaj mu je avtorjeva volja do posebnih pretenzij nerazumljiva in celo nevarna. Smoletu očita tudi razvlečenost besedila. Pravi, da je Smoletov Črtomir krvoločni bogoiskavec, pri tem pa avtor ni več izviren, ker da je Črtomirova metafizična stiska in okrutnost v prevelikem sorodstvu s Camusovim Caligulo. Toda perverzni svet rimskih cesarjev, pravi Vidmar, je bil vendarle ustreznejši okvir za „psihologiranje take vrste kot pa primitivni čas Krsta“. Bogomilo pa je Smole obdelal tako, da v igri ne pomeni nič, ne povzroča nič in ne pojasnjuje nič. Vidmar zameri režiserju, da je brez poslušalca in brez potrebe postavil na oder pokaz krvavega klanja žrtev (!), in povrhu še popolnoma nepotrebno obe-

šanje Črtomira. Vidmar pravi, da je nezdrava koncesija sodobnemu podivjanemu okusu (avtor je prav gotovo mislil na neko drugo klanje in obešanje nedolžnih v juniju 1945... kot to očituje že njegova odlična drama Antígona — op. ur.). Nato piše J. V. o razdelitvi vlog in seveda ni zadovoljen s Črtomirom, kakor ga upodobi T. Slodnjak, in dodaja, da je bil njegov lik zaradi pretiranih krutosti pust in v svoji divjosti enoličen. Pač pa slovesno ocenjuje Severjevo kreacijo oglejskega patriarha in pravi: „Stane Sever je ustvaril vlogo, ki je bila do dna prepričevalna v svoji preprostosti, v svojem rahlem posvetnem čudaštvu in v svoji odmaknjeni toplini. Resnično mojstrska stvaritev!...“ Na koncu pa se izraža o celem delu takole: „V celoti razkošno opremljena, bogata uprizoritev spretnega, vendar ne ravno premikavnega režiserja, ki je vodil večidel zelo požrtvovalne igrance, polne očitne zavesti o dolžnostih do domačega besedila, a je Smoletova igra po svoji vrednosti komaj ustrezala njihovemu naporu, kajti kljub sorazmerno izvrstni interpretaciji drama ni prepričala, tem manj pretresla, dasi nas je na nekaterih mestih zainteresirala intenzivneje in na mestih, ki govore o naši preteklosti, celo rahlo vznemirila. Dogodke je uvajala in mestoma spremljala muzika A. Srebotnjaka.“

Na Vidmarjevo kritiko se je razburil Pavle Kogej in mu odgovoril v Delu (7. februarja). Med drugim pravi: „Smole ni pisal dramske kronike, kakor to hoče Vidmar, ampak je... v dramu obsodil vse totalitarizme, dogmatizme in indoktrinacije. Bratomorilski pokol pri nas pa ni bil samo enkrat... Krst pri Savici je drama, in to ne samo drama za Slovence, ampak prav tako za mnoge dežele, narode in ljudi našega časa. V njej ne bodo videli kronike ali zgodovinske povesti, ampak pretresljivo resnico, ki jo doživljajo tudi ljudje dvajsetega stoletja. Drama pa jim bo pomenila poleg vse svoje tragičnosti, usodnosti in more, ki nas tišči, tudi simfonijo upanja in neodumljive človečnosti... Tako sem Krst razumel kot človek našega časa! Komu pa je namenjena Vidmarjeva kritika, ne

vem. Ne verjamem, da tistim, ki bodo dramo videli. Prepričan sem, da jo bodo prav razumeli. Če pa je namenjena tistim, ki Krsta ne bodo videli (morda ga tudi zaradi Vidmarjeve kritike ne bodo šli gledat), je tako ocenjevanje neodgovorno.“

HIERARHIJA TALENTOV

Po slovenskih listih se bere izjava igravca Staneta Severja, ki je teatralično bučno nastopil proti dosedanjemu vodstvu ljubljanske Drame. Med drugim je Sever vodstvu Drame očital, da se drži pri delitvi vlog načela o „hierarhiji talentov“. Vendar je bila baje izbira teh talentov zelo samovoljna. Sever je očital, da je vodstvo Drame dajalo prednost delom tujega repertoarja. Tako je smel imeti režiser Korun za novo uprizoritev Hamleta kar 102 vaji, dočim se je moralo slovensko izvorno delo Primoža Kozaka zadovoljiti samo s 45 vajami.

Proti dolžitvam Staneta Severja pa je nastopila skupina igravcev iz Drame in v posebni javni izjavi izpodbijala Severjeve očitke. Izjavo je podpisalo 30 članov Drame (ves dramski ansambel šteje 36 članov!). Pri razburjanju nad „uravnalovko“ pa je Sever nepravilno celo proti samemu sebi, ker ne pove, zakaj so bili njegovi dohodki v Drami najvišji in so daleč presegali vsako „uravnalovko“... Pri tem Sever ni pomislil in ne povedal, da so bili zaradi takih visokih dohodkov življenjsko ogroženi prejemki mnogih članov Drame in tehniškega osebja. Kriza pri Drami je v veliki meri posledica razdeljevanja vlog, pri tem pa je bil ravno Sever najbolj upoštevan in je v zadnjem obdobju odigral večino najvidnejših vlog. Podpisniki izjave menijo, da morajo proti Severjevimi trditvam braniti načelo svobode umetniškega ustvarjanja, kjer morajo biti dopustni vsi stili in vsa umevanja sodobnih gledaliških smeri. Na koncu pravi izjava, da kriza pri Drami s takimi demonstracijami še ni rešena in bo trajalo še dolgo, da se bodo vzporedile in primerno uglasile vse silnice gledališkega umetnostnega ustvarjanja.

PPREŠERNOVI NAGRAJENCI 1969

Letošnji nagrajenci Prešernove na grade, ki se v Ljubljani podeljuje 8. februarja na dan Prešernove smrti, so: kipar Lojze Dolinar za razstavo v Mestni galeriji leta 1968; dr. France Koblar za življenjsko delo na področju literarne umetnosti; Elvira Kralj za življenjsko delo v gledališki umetnosti; arh. Edo Milavec za arhitektonsko rešitev kompleksa Lucije. Boris Pahor za življenjsko delo na področju glasbene ustvarjalnosti.

Nagrade iz Prešernovega sklada pa so prejeli: arh. Ilija Arnautović, arh. Aleksander Peršin in arh. Janez Vovk za zazidalni načrt; Peter Černe za kiparska dela; Janez Gradišnik za prevod Joycevega romana „Ulikse“; Miran Herzig za režijo Durrenmattove komedije „Prekrščevalci“; Lojze Kovačič za roman „Deček in smrt“; Nikolaj Omerza za slikarska dela; Alojz Rebula za roman „V Sibilinem vetru“; Mirko Romih in Branko Uršič za dosežke v tovarni Stol; Marko Sajko za režijo dokumentarnih filmov; Vladimir Škerlak za koncerte; Arnold Tovornik za vlogo Jura Krefla v dramu „Krefli“; arh. Uroš Vagaja za dolgoletno scenografsko delo in za knjižne opreme; Fran Žižek za režijo pri TV v Ljubljani.

Za SKLAD GLASA so darovali: č.g. p. *Gabrijel Arko OFM*, Villa Tesei, 350 pesov; ga. *Evgenija Hrovatin*, Bs. Aires, 500 pesov. ing. *Ivo Kertelj*, Italija, 400 lir. — Vsem lepa hvala!

MILOVAN DJILAS V ZDRUŽENIH DRŽAVAH

New York, februarja 1969.

PETA KNJIGA VREDNOT je deležna kritičnega poročila v tržaškem tedniku *Novi list* (16. I. 1969). Pisec pravi: „Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu je izdala (to je njena 67. izdaja) peto knjigo (zbornik) *Vrednot*, 220 strani revialne oblike z drobnim tiskom. Knjiga vsebuje pet razprav na znanstveni višini, ki se odlikujejo po izvirnosti, napisane pa so tudi v lepem jeziku (in praktično brez tiskovnih napak). Vsebinska je naslednja: Jože Velikonja, *Sodobna politična geografija in slovenska politična stvarnost*; Vekoslav Bučar, *Zagoričje - zadnji ostanek slovenskih Trubarjevih protestantov* (avtor je sam raziskoval na terenu v Zagoričah); Srečko Baraga, *Odnos Slovencev do Jugoslavije*; Vinko Brumen, *Naše občestvo*, in *Tine Debeljak*, *Doneski k Levstikovemu Martinu Krpanu*. — Baragova razprava *Odnos Slovencev do Jugoslavije* obsega pol zbornika in se nanaša v resnici na izkušnje Slovencev s staro Jugoslavijo od leta 1918 do 1941. V marsičem zelo dobro dopolnjuje knjigo *Metoda Mikuža Slovinci v stari Jugoslaviji*, tembolj, ker uporablja Baraga vire, ki so bili Mikožu nedostopni (npr. spomine predvojnih politikov, ki so izšli šele zadnja leta, in zahodne diplomatske vire). Iz teh zadnjih je razbrati, da je belgrajska vlada zelo slabo podpirala boj Slovencev za pravične meje po prvi svetovni vojni; včasih je dala diplomatom nasprotno stranke 'privatno' razumeti, da tisto slovensko potegovanje za pravične meje ni tako važno, kar so seveda diplomati sporočili svojim pogajalcem. — Zanimivo je tudi, kar piše Baraga o srbsko-hrvaškem sporazumu *Cvetković - Maček* z dne 25. avgusta 1939 in o Slovincih: „Pri vsej tej mešetariji pa smo Slovenci odigrali zelo žalostno vlogo, ker ne samo, da nismo ničesar dobili, ampak nas sploh nikdo ni vprašal za mnenje...“ Baraga pristavlja, da so velsrbski in nekateri vojaški krogi dr. Korošca izigrali. Baraga tudi dokazuje, da je bil puč 27. marca 1941 v Belgradu v resnici puč velsrbskih generalov proti sporazumu s Hrvati (ki ga je begunska, skoro samo srbska vlada v Londonu res preklicala) in ne proti pristopu Jugoslavije k osi Rim-Berlin-Tokio.“

AMERIŠKA DOMOVINA je iz Glasa (XVI, 1-2, 28. jan. 1969) ponatisnila *Spomenico francoskih vodilnih intelektualcev sv. očetu Pavlu VI. č.g. Gabrijel Rus*, univerzitetni profesor v Daytonu, je prevod poslal nadškofu v Cincinnati Karlu S. Altu in prejel naslednji odgovor: „Dragi g. Rus, želim se vam zahvaliti za vašo skrb, da ste mi poslali prevod spomenice francoskih intelektualcev in profesorjev. Menim, da je izjava zelo pomembna, ker so jo napisali in poslali tako vidni teologi in filozofi in je izrečno namenjena podpreti učečo avtoriteto Cerkve. — Kakor vidim, ste mi poslali prevod spomenice, kakor je izšel v Ameriški domovini, slovenskem dnevniku v Clevelandu. Zelo bi vam bil tudi hvaležen, če bi mi ob priliki dostavili še izvorno besedilo. Dotlej pa vam sporočam mnogo lepih želja in vam pošiljam mnogo blagoslovov. Vaš v Kristusu vdani Karel S. Altu, nadškof v Cincinnatiju.“ — Ko nam g. prof. Gabrijel Rus pošilja kopijo pisma, izreka našemu listu čestitke z dostavkom: „Kar tako naprej — in lep pozdrav vsem pri listu. Vedno naprej v isti smeri! Gabrijel J. Rus, SM. Blejčan.“ — Angleški prevod je objavljen s sledečim uvodom: „Francoski intelektualci papežu Pavlu VI. — Pod gornjim naslovom je Glas Slovenske kulturne akcije, ki izhaja v Buenos Airesu, v svoji številki z dne 28. jan. 1969 objavil naslednji članek, ki je zanimiv, važen in poučen za vsakega katoličana.“

Titov režim in sam obstanek njegove Jugoslavije, kakršna je, nista bila nikoli tako ogrožena kakor po sovjetsko-stalinistični okupaciji češkoslovaške lani avgusta in po kratkem stalinističnem zatrtju objektivnih pojavov razvojnosti tamkaj. Država in socialni sistem titovega zmenetovskega socializma je bil na znotraj razmajajoč po nadaljujočih se pretresih Rankovičeve velesrbsko-prosovjetske zarote, po vse hujski narodnostnih sporih, gospodarski krizi, študentskih nemirih ter krvavih vstajanj. Albancev na Kosmetu, oborožene sile velikega brata iz Moskve ter zgodovinskih sovražnikov Srbije, in s tem vsake Jugoslavije, pa so se zbirale na polovici njenih mej za končni obračun z belgrajskim odpadnikom in njegovim nedolžnim pohujšanjem.

V tej usodni zagati, katere nelogični, a zaradi tega še poraznejši vzrok je čez noč izjalovil vse bahave propagandne napovedi jugokomunistov o bodočih zmagah njihovih linije doma in po svetu, pa tudi pričakovanj oportunističnih razvojnikov iz nekdanih opozicije po svetu, so se Tito in njegovi takoj, čeprav neradi zavedeli, da je edina rešitev zanje v ponovni, nedvoumni zagotovitvi brezpogojne vojaške, politične in finančne podpore Združenih držav. Za to je poleg dobre volje v Beli hiši bila na namig iz Washingtona potrebna potolažitve ameriškega javnega mnenja, posebno tistega njegovega dela, ki je pod vplivom tako imenovane intelektualne liberalne leve, obvladujoče dobršen del tiska in množičnih občil. Ta leвица Titu odpušča vse, od rodomora političnih nasprotnikov do sibirskih, nesocialističnih dvorcev na Brionih in drugega. Zameri mlade, da sem pa tja pošilja v Sremsko Mitrovico njenega, in v glavnem po njej ustvarjenega heroja „demokracičnega socializma“, Milovana Djilasa. Ta zamera navzlic predlanski izpustitvi Djilasa iz ječe ni popustila, ker mu UDB v letu dni zatem v brk vsem prizadevanjem njegovih vplivnih ameriških prijateljev ni in ni smela dati dovoljenja za obisk Zdrženih držav.

Jahson je, nič manj ko Tito, med nevarno jugoslovansko krizo trdno računala zmago svojega kandidata Huberta Humphreya pri jesenskih predsedniških volitvah. Humphrey bi med svojim vladanjem, posebno pri odločitvah v prid titovske Jugoslavije, bil bitno odvisen od propagandne podpore Amerikancev za demokratično akcijo, krovnih organizacij levičarskih razumnikov, katere predsednik je kot njen ustanovnik bil vse do leta 1964. ADA se je do Humphreya in Johnsona delno omlačila zaradi njune vietnamske politike, a za reševanje Tita bi jo bilo zlahka pridobiti, če bi le pri svojem zavzemanju zanj lahko pokazala na malec liberalne dobre volje z njegove strani.

In tako je prva in edina Titova koncesija za krvavo potrebno novo ameriško pomoč bilo dovoljenje, da sme njegov nekdani prestolonaslednik sprejeti vabilo univerze Princetonu, naj pride konec 1968 tja predavat po štipendiji Woodrowa Wilsona za javne in mednarodne zadeve. Kakor je Djilas sam javno priznal v New Yorku, je to bila zgolj cenena gesta, preračunana za lahkoverni Zahod.

Djilas se je za milost nemudoma oddolžil z brezpogojno opredelitvijo za marksistični materializem ter za vsakršno politiko Tita in njegovega novega razreda, kateri je tako končno zavrgel v svoji knjigi ter v „Anatomiji neke morale“. Nato je vesel in dosledno šel v Ameriko opravljat klavarno najemniško nalogo, katero je najbolj označil publicist Victor Lasky (pisec best-sellerjev „J. F. K., človek in mit“, „Sem izdajca“, „Odučni Rus“ in „R. F. K., mit in človek“), ko je zapisal:

„Titova diktatura je dovolila Djilasu, možu velikega moralnega in fizičnega poguma, obiskati Združene države ter imeti protisovjetske govore za zahodno porabo navzlic dejstvu, da na jugoslovanskih tleh Moskve ne sme napadati. Kadar Djilas doma napiše novo knjigo, ga zabrišejo v ječo. Zdjaj pa je šel na pot, ki mora za Tita biti simbolične vrednosti pri njegovem podžiganju živčne vojne proti Rusom. Kadar diktatura izkorišča svoje razumniške kaznjence za šahovske figure v zunanji politiki, je to milo rečeno, stvar, ki mora človeka siliti k ironičnim mislim. Je to zmaga poštenosti ali zmaga cinizma?“

Djilasu je princetonsko vabilo in pot oskrbel William A. Jovanovich, predsednik newyorške založbe Harcourt, Brace & World. Ta je 1962 objavila Djilasove „Pogovori s Stalinom“, kar je njegovega pisca spravilo v drugo pod ključ — v antistalinistično Jugoslaviji.

Drugi pomočnik pri osrečenju Zdrženih držav z Djilasovo navzočnostjo je bil George F. Kennan s princetonskega Institute for Advanced Studies, bivši ameriški veleposlanik v Belgradu. Kennan je v nekdanjem Titovem podkittatorju že od vsega začetka videl konkretno potrdilo za pravilnost svoje teorije o nemonolitnosti svetovnega komunizma ter o njegovi zrelosti za pozitivno razvojnost v liberalizacijo in načelno pobarvani demokratični socializem. Ta naivna, samoslepiva podmena je zadnja leta postala nekakšna religija ameriške liberalne leve, ki jo je po ADAjevih značkah škodo Zdrženih držav in svobodne polovice sveta vsiliti kot zunanjepolitično vodilo Kennedyju in Johnsonu. Njen naivni spočetnik se ji je po Pragi 1968 moral razočarano vsaj začasno odpovedati, kmalu zatem, ko jo je z običajno nekajletno zamudo Slovencev zapovedal verovati kot svojo končno in nepreklicno razodetje dr. Cyril A. Zebot, „Sloveniji včeraj, danes, etc.“

Djilas je vlogo „šahovske figure v politični igri ciničnega diktatorja“ na Princetonu in drugod v USA igral pridno, zgovorno ter usmerjenosti svojega vsakokratnega občinstva odgovarjajoče.

V intervjuju za *New York Times*, list, ki z biblično a povsem nezasluženo avtoritativnostjo pogaja mišljenje ameriške in svetovne intelektualne leve, je Tito „mož za vse čase“ sovjetski globalni revolucionarni mesijanizem označil za tradicionalni komunizem zakrincani ruski militaristični imperializem, povsem enak nekdanjem carskemu, ki se je maskiral v mit panslavizma in pravoslavja. Sovjetska Zveza v njegovem ni več univerzalni ideološki agresor, katerega cilj bi bilo fizično zavzeti svobodnega sveta ter uničenje vseh njegovih duhovnih in tvarnih vrednot. Njeno početje da je zgolj nacionalizem stare baže kakor, recimo, francoski, nemški, britanski

ameriški in drugi. To, ne posebn izvirno odkritje je bilo seveda dobrodošlo bravstvu newyorškega dnevnika, kateremu razni Kennani, Lippmani, Schlesingerji, Kennedyji in podobni vidci že leta oznanjajo, da je s tem, sicer malce prešernim in sitnim nacionalizmom mogoče odnose urejati in ga držati v brzdah s popuščanjem ter s pravili in igro klasične diplomacije, ne pa s kakim reakcionarnim, bigotnim, patološkim in kaj šele oboroženim antikomunizmom.

Druga prijetnost za isto nojevsko publiko je bila Djilasova neomajna vera v končno znano razvojnost, kronani z uvedbo demokratičnega socializma, povsod za železno zaveso in celo v Sovjetski zvezi sami. Ta cilj bo dosežen baje mirno, brez revolucij, krvavih vstaj, državljskih vojn in podobnih pretresov, zgolj po spametovanju političnih vodstev in postopnem prevzemanju oblasti po tehnokratih; skratka po jugoslovanskem zgledu. Djilasa v njegovih utopičnih vizijah nič ne moti lanska popolna prevlada najsurovejšega stalinizma po vsem sovjetskem bloku, in bistveno celo v Jugoslaviji sami, čeprav so se vsi komunizmi zatekli k njemu kot najučinkovitejši metodi prav za zatrtje vsake razvojnosti razen tiste, ki jo sproži, vodi in omejuje partija za utrditev svojega monopola na oblast in posest.

Djilas je v istem intervjuju seveda tudi priporočal pogajanja in sporazume med USA in med Sovjeti kot temeljni pripomoček za ostvarjenje trumfa razvojnosti.

DJILASOVA DVOTIRNOST

Povsem drugačna pa sta ton in vsebina njegovega članka za januarski Reader's Digest („Nevarna nova ruska osvajavska doktrina“) in njegovih 30 milijonov konservativnih bravcev. Djilas tam zagovarja načela in priporoča akcije, ki so anatomia za ameriško in drugo liberalno razumniško levičarstvo. Med drugim na primer:

„Spričo nevarnosti Sovjetske zveze kot svetovne imperialistične sile se mora Zahod zediniti za lastno obrambo. NATO je treba pri priči okrepiti. Prav dežele zahodne Evrope, ki so najbolj neposredno ogrožene, morajo vztrajati pri njegovih poživitvi ter pomesti z malenkostnimi in prehodnimi razlikami, ki so to zavezništvo drobile. Najvažnejše pri vsem je, da si Zahod zagotovi prepričujočo vojaško premoč. Misel, da je dovolj imeti enako vojno silo, bi utegnila biti usoden nesmisel.

Pametni ljudje se pred morebitnim napadom razbojnikov ne borijo z enako količino orožja, kakor jo uporabljajo razbojniki. Zahodna vojaška premoč mora biti tolikšna in tako očitna, da jo more razumeti celo sovjetska birokracija. Drugače bodo (Sovjeti) tvegali avanture na vse širših področjih... Cena za primerno vojaško moč je velika... a je samo delec tistega, kar bo Zahod plačal, če bomo osvjetske oborožene sile zavedli v prepričanje, da jih ne bo nihče ustavljal. Poleg tega se morajo zasebne ustanove na zahodu — (univerze, sindikati, politične stranke, časnikarji, intelektualci in navadni državljani) — združiti v prizadevanjih za nepretrgano predočevanje sovjetskega zatiranja svetu... Osamitev Sovjetske zveze kot moralnega gobavca v javnem mnenju človeštva lahko povzroča težave celo sovjetskemu vodstvu... Po mojem globokem prepričanju sedanje sovjetsko vodstvo, nevizionarno ter prikovano na preteklost, kakor je, ne bo privolilo v noben sporazum, pa naj bi bil še tako pošten.“

Skratka, ko da bi človek bral Barryja Goldwaterja „Konservativčevo prepričanje“ Williama F. Buckleya „National Review“...

VIŠEK IRONIJE

Višek Djilasovega obiska v Ameriki, in višek njegove ironije, je bila nagrada za svobodo, ki mu jo je dala liberalna ustanova Freedom House, financirana po založbi Random v New Yorku.

Nagrado za neomajno premočrtnost v obrambi in uveljavanju osebe, kulturne in politične svobode je prejel mož, ki je leta 1946, kot št. 2 v svoji svobodni deželi, zapisal: „Brez Stalina sonce ne bi sijalo... Stalin je edini državnik čiste vesti in nebebičnega srca... Mar je večja sreča za narode in bojevnike, kakor če jih pohvali Stalin, arhitekt boljše bodočnosti za človeški rod...“

To je bil isti Djilas, ki je dal leta 1942 kot Titov satrap pobiti dve tretjini črnogorskega razumništva ter na brezimne gomile pri Podgorici postaviti napis „Pasje grobišče“...

Isti Djilas, ki je kot drugi absolutni potentat v Jugoslaviji izkoristil svojo politično oblast za podlo poklicno maščevanje nad Izidoro Sekulič, pesnico, filozofko in vzornico treh rodov srbske inteligence, ker si je drznila napisati svoje življenjsko delo, poetično biografijo Petra Petroviča Njegoša, na katerega si je lastil in si še lasti monopol on. Zapovedal je zapleniti ji rokopis ter je je, nad osemdesetletno, s političjskim terorjem nagnal v obup in smrt, pred katero je narodčila vreči v Donavo vso svojo nenadomestljivo literarno zapuščino.

In šlo je povrh vsega še za istega Djilasa, ki se je septembra 1945 udeležil zloroavanja slovenskih komunističnih in sopotniških javnih delavcev, piscev in umetnikov v Ljubljani, kjer so kovali velikopotezne načrte za bodočnost slovenstva in slovenske kulture v novi svobodi. Njgošev samozvani dedič jih je dolgočasno poslušal, potem pa cinično pljunil na njihove upe, rekoč: „Kakva slovenečka kultura! To je šaka jada!“ Prgišče bornosti!...

Kakor v nebesih je morda tudi pri ameriški liberalni levici več radosti nad eno spokorjeno ovco kakor nad deveindevetdesetimi pravičnimi. Toda med podeljevanjem nagrade Djilasu je v veliki plesni dvorani newyorškega hotela Roosevelt nekje sedel tudi John Dos Passos, po smrti Hemingwaya, Faulknerja in Steinbecka zadnji izmed velike četverke v sodobni književnosti Združenih držav. Dos Passos, nekdanji idol mnogih istih levičarjev, ki so zdaj ploskali spreobrnjenemu Titovemu slu, je do enakih spoznanj o nečloveškem komunizmu, njegove teroristične birokracije in novih razredov prišel 1937, ko je z republikanske strani poročal o državljski vojni v Španiji. A ko si je pred tridesetimi leti upal pisati o komunizmu resnico, za katere kasno razodevanje Djilas danes prejema nagrado od raznih levičarskih forumov v USA, je bil on po istih klikah izobčen iz ameriške književnosti, zamolčevan in vse do zadnjega moralno preganjan.

(Dalje na 6. strani.)

Tako je morala spomenika vodilnih francoskih intelektualcev v ameriški tisk po posredovanju Glasa. Tudi znamenje časa: Gre za organiziran bojkot in to na uslugo „teologom“, sicer tako občutljivim za uveljavljenje svobode in enakopravnosti vseh mnenj. Jasno je, da je v ozadju tajna centrala, verjetno pa ni na uslugo „teologom“ iz ljubezni do Cerkve... In v Argentini: nič boljše! „Esquíú“ že dolgo blodi po svoje, za „Criterio“ pa se ni čuditi!

DJILASOVO BIVANJE v Združenih državah je izzvalo nekaj komentarjev tudi v hrvatskem emigrantskem tisku. Kanadski Hrvatski glas, glasilo HSS, je 11. I. poročalo o Djilasovem govoru „o borbi za svobodo v današnjem času“ v New Yorku in pripisal komentar: „Govor g. Djilasa, enega izmed prvakov in ideologa jugoslovanske komunistične partije, smo objavili, ker smo demokratsko glasilo, sledeč čistemu staremu geslu: Naj se sliši vsak zvon... Če pa Djilasov govor pazljivo preberemo, se moremo prepričati, da je Djilas še vedno svoje vrste komunist vkljub tolikim letom v zaporih in poleg tega še okorel Jugoslovan. Kdor se ogreva za Djilasa, podpira tretjo Jugoslavijo...“

AMERIŠKI PISATELJ in časnikar Arthur D. Morse je objavil knjigo „Medtem, ko jih je šest milijonov umiralo“. Pisatelj se s tem številom spominja šest milijonov židov, ki so jih nacisti umorili v krematorijih svojih taborišč od Dachaua do Auschwitza. Že v naslovu je s tem povedano, da se pisec pri tem ni spomnil žrtve iz slovenskih držav vzhoda in iz Srednje Evrope. Sicer pa je res, da vlade teh držav še doslej niso objavile podatkov o slovenskih žrtvah in mučencih. Morseja zanima jo tokrat samo židje in kar v začetku knjige postavlja smelo in hudo obtožbo, da sta Anglija in ZD sokrivi za tolikšen pokol. Pred leti je nemški dramatik Hochhuth hotel na odru prikazati sokrivo papeža Pija XII in je drama nosila naslov „Namestnik“ in takrat je celo izraelska vlada v Tel Avivu zavrnila Hochhuthove obtožbe in delo ni smelo biti predvajano v Izraelu. Morse je tokrat ostrejši in takoj v začetku postavlja vprašanje, zakaj Anglija in ZD nista naročili letalom, naj bombardirajo krematorije po taboriščih. Niti ena bomba ni padla na visoke dimnike, še bolj zanimivo pa je, da niso bombardirala železniških prog, ki so skozi vso vojsko nemoteno vozile v taborišča cele transporte nesrečnežev. Tudi sovjetska letala niso storila nič, ko so prišla dovolj blizu, da bi mogla razločiti nacistične kasarne in upravna poslopja od barak taborišča. Že v prvem letu vojske so ameriški diplomati v Berlinu in Švici prejeli dovolj podrobnih podatkov o zločinih. Morse misli, da so Anglija, ZD in Sovjetska zveza celo s tihim zadovoljstvom gledale na hitlerjevsko pobijanje nedolžnih ljudi, saj je šlo za žrtve ljudstva, ki ni imelo lastnih držav. Čudna vloga sovjetske vlade pa se je razkrila v primeru pasivnosti do nacističnega divjanja v Varšavi, medtem ko so stale sovjetske čete nekaj kilometrov proč, ne da bi bile cele tedne poskušale intervenirati. Ameriška vlada ni hotela nič storiti, ko je šlo za reševanje malih skupin židov in je bil potreben samo denar.

POPRAVEK: V članek dr. Jošta Žabkarja GLOSA K IDRIJSKIM MONOLOGOM (Glas, XVI, 1-2 - 28. I. 1969) se je na koncu petega odstavka vrnila pomota v stavek: „Preje že bi se moglo reči, da se nekoliko trudijo, da bi prišli do skupnega čiščenja duha — posebno — če se premisli, da imajo kakor se kaže — isto racionalistično osnovo“, a se bi dejansko moralo glasiti: „iracionalistično osnovo“, kakar je jasno razvidno iz tretjega odstavka iste glosa članka in mora biti torej namesto besede „racionalistično“ beseda „iracionalistično“. — Enako mora biti v tretjem odstavku članka „Federacija v ČSR“ (Glas, XVI, 1-2) beseda „Simptomatično“ in ne „simpatično“.

Kakšno plačilo pripravlja Tito svojemu nekdanjemu nasledniku za dobro opravljeno tlako v Združenih državah, je v njegovih rokah. Toda znamenja niso obetavna. Tito se je med Djilasovim obiskom tukaj začel pogajati s Sovjeti in to s pozicije moči, ki so mu jo zagotovile Johnsove in Ruskove izjave, Katzenbachovi razgovori v Belgradu, zlasti pa mnogomilijonsko posojilo ameriške Svetovne banke. S tem in obljubo, da ne bo razvojnosti v Jugoslaviji nikoli spustil z vajeti partije, kakor je to zagrešil Dubček, si je odkupil preklic grozečega obračuna ali vsaj njegov odlog do spomladanskih manevrov Varšavskega pakta v Romuniji. Z mobilizacijo je nevtaliziral mladino, najnevarnejšo in najeksplozivnejšo notranjo opozicijo. In seveda, udaril je po Djilasu, tako priročnem in splošno uporabnem možicu pri svojih mešetarnjih z Vzhodom in Zahodom. Na tiskovni konferenci ob 25-letnici svoje Jugoslavije je o njegovi, nekaj mesecev prej naročeni propagandni dejavnosti v USA, dejal:

„(Djilas) preveč govori in bi se moral brzdati. Pustili smo mu, da je šel tja kot pisec in publicist in nismo mislili, da bo daljal intervjue ter „avtoritativno“ nastopal kot zastopnik Jugoslavije. Mi njegove pomoči ne potrebujemo.“

Djilas je založniku Jovanovичu prinesel rokopis svoje nove knjige „Nepopolna država“, katere izid so napovedali za april. Tedaj bo najbrž moral spet v ječo, kar bo za spremembo propagandna gesta do Vzhoda ali vsaj koncesija stalinističnemu pojmovanju, da razumnik nima nobenih pravic razen tistih, ki so koristne za režim, novi razred ali kakor koli že označimo dejanske imetnike oblasti v socializmu.

DJILAS IN EMIGRANTI

Djilas je očitno imel tudi naročilo iskati med obiskom v Ameriki pristopa med emigrante, zlasti intelektualce, da bi jih skušal pridobiti za tako ali tako podporo Titovi Jugoslaviji v njeni novi zagati. Kolikor je znano, je do takih stikov prišlo trikrat.

Prvič se je z emigracijo srečal med nagrajevanjem v New Yorku, ko so Srbi demonstrirali pred hotelom Rossevelt z napisi „Djilas morivec!“ Nekdo izmed njih je celo planil v dvorano prav med njegovim zahvalnim govorom in ga občinstvu, v znatni meri judovskemu, predstavil kot „Eichmanna Jugoslavije“.

Drugič je do tega prišlo med debato na nekem newyorškem kolegiju, pri kateri se je znašlo tudi nekaj profesorjev - emigrantov iz raznih dežel Jugoslavije. Ti so načeli vprašanje o pokolu sto in več tisočev slovenskih, hrvatskih in srbskih nekomunističnih vojakov, vrujenih spomladi 1945 iz Avstrije. Djilas je priznal, da je to nečloveško dejanje najbrž tako usodno poglobilo spore med narodi Jugoslavije, da tega ne bo nikoli več moč popraviti. Izgovarjal se je, da on za ta krvavi sklep ni odgovoren, a da je bil v tedanji situaciji potreben. Dejal je pa, da tudi on sam ne bi bil tedaj odločil nič drugače in ne bi odločil drugače niti danes, če bi še enkrat prišlo do tega, — kar je vsekakor prepričljiv dokaz za njegovo spreobrnitev k socialističnemu humanizmu...

Kakor vedo povedati prijatelji iz Washingtona, je Djilas imel najuspešnejši pogovor z nekom iz emigracije tam. Dr. Cyril A. Zebot (z jezuitske univerze Georgetown) mu je takoj po prihodu v USA poslal svojo „Slovenijo včeraj, danes, etc.“ s posvetilom ter ga prosil za avdijenco. To mu je Djilas naklonil med sprejemom, na katerega so ga povabili njegovi ameriški prijatelji v prestolnici.

Dr. Zebot še ni napisal običajnega avtoritativnega poročila o tem zadnjem aktu svoje nove razvojniške politične dejavnosti in o podrobnostih snidenja s Titovim odposlancem v Washingtonu, kakor je to tako naglo storil po svojih lanskih „gospodarskih“ pogajanjih v Ljubljani. A tudi brez tega je že zdaj preliminarno mogoče pribiti tole:

Ob šestindvajsetletnici Ehrlichevega umora, ob petindvajsetletnici Turjaka in Balantičevega sežiga, ob triindvajsetletnici pobitja slovenskih domobrancev (kar je vse bilo delo tedanjih Djilasovih rdečih najemnikov v Teharjih in Kočevskem rogu), se je v svobodnem svetu našel slovenski razumnik, celo katoliški in bivši Samoslovenec, voljan pokloniti se človeku, ki bi po lastnih besedah še danes brez pomisleka ponovil Teharje in vse drugo. Dr. Zebot je s tem pokazal, da mu pri njegovih zadnjih političnih levitvah ne gre za Slovenijo včeraj ali jutri, temveč, kakor Djilas, le za komunistično, zaslužnjevno Jugoslavijo danes.

Šaka jada...

S. K. J.

no na mednarodni, na evropskem kulturnem zemljevidu... Kakor bi umetnik moral dobiti polnopraven položaj v slovenski družbi, tako bi slovenski narod moral zaživeti v krogu evropskih kot skupnost, ki jim bo v umetnosti, v tej najzlahtnejši moči, povsem enakovreden. Umetnikova polnopravnost v narodnem organizmu in narodova enakovrednost v evropskem okvi-

ru se torej usodno pogojujeta.“ (Sodobnost, XVI, št. 12, str. 1220-1232).

Celovška Naša luč je skozi ves letnik objavljala odlomke iz Cankarjevih tekstov; družinska revija Vera in dom pa je v decembrski številki ponatisnila poglavje: *Katafalk v Narodnem domu*, iz knjige Rude Jurčeca *Skozi luči in sence* (I. del).

Ob petdesetletnici smrti Ivana Cankarja so vse slovenske revije in periodične publikacije po svetu objavljale članke o njegovem mestu v slovenskem svetu. Pri tem se je pogosto poudarjalo, kako je prav pri Cankarju vidna rast slovenstva kot politična in kulturna osebnost z nalagami izpolniti naše narodno poslanstvo v čast in korist vsemu človeštvu. Vidno je bilo, kako je treba pravilno razumeti njegove tedanje nazore o slovenstvu in to ne samo po njegovi kulturni plati (kulturno slovenstvo); še manj pa bi bilo dopuščno navajati, da bi bil Cankar kdaj pristajal na pojmovanje slovenstva kot eno izmed „štirih jugoslovenskih plemen“, ker takratno umevanje v letu 1918 gotovo ni bilo mišljeno tako, kakor ga nam je pozneje vsiljevalo v Belgrad usmerjeno „jugoslovanstvo“.

Ljubljanska Sodobnost je 12. številko svojega XVI. letnika (december 1968) posvetila Ivanu Cankarju s članki *Premišljevanje o Ivanu Cankarju* (Josip Vidmar); *Ideja volje do moči v Cankarjevih delih* (Janko Kos); *Umetnik in družba v Cankarjevih delih* (Franc Zdravec); *Uprizoritvene dileme in variacije ob Cankarju in mimo njega* (Dušan Moravec).

Zdravec med drugim navaja nekaj misli o Cankarjevem pojmovanju slovenstva na svojem prostoru in o razmerju do drugih narodov. Nikakor več ne postavlja slovenstva v jugoslovenski okvir, ampak poudarja: „(Cankarjev) načrt je bržkone bil izvojevati umetniku v slovenskem prostoru tak družbeni status, kakršnega doslej še ni imel. Izvojevati ga tudi zato, da bi slovenski narod postal polnovredna kulturna skupnost v krogu drugih evropskih narodov.“ Dalje: „(Umetnik) mora skrbeti za svetovljanstvo svojega dela. ‘Domovina’ naj kar naroča ‘praktike...’; naj vztraja pri konservativnih in naivnih merilih pedagoške literaturice. Umetnik pa mora vztrajati pri umetniško zahtevni, problemski in kritični besedi ter z njo obravnavati obstoj vprašanja slovenske skupnosti (Sreča, 1904). Polnopravnost umetnika v Sloveniji je torej zmerom glasneje povezoval s polnopravnostjo in zrelostjo slovenskega naroda v Evropi. Njegova misel o umetniku in družbi je dobila zdaj dve jasni komponenti, stanovsko in ožje kulturnopolitično na notranji slovenski fronti ter narodopolitič-

IZ SLOVENSKEGA PERIODIČNEGA TISKA V LJUBLJANI

(OD DVOTIRNOSTI DO „KATOLIŠKIH STARČKOV“)

Periodični tisk, tedniki in revije se v Ljubljani prebijajo skozi značilna trenja in krize. Vodilno mesto med revijami je doslej zavzemala Sodobnost, toda že njeno rojstvo v letu 1952 je bilo plod krize. Ugasniti je morala revija Novi svet, ker se ni mogla dvigniti iz verig opevanja herojstva iz partizanskih let. Prva je začela proti temu borbo mladina in si iskala lastnih izraznih sredstev. Uspelo ji je ustanoviti lastno glasilo Besedo, toda partija jo je zadržala in sledili so razni poskusi poglivanja, dokler se mladi krog ni združil okoli Perspektiv, tudi obojenih na kratko dobo. V letu 1952 nastala revija Sodobnost pa se je resno uveljavila kot osrednje slovenska kulturna ter literarna revija in bilo je vidno, da jo mlajši rod piscev ter kulturnih delavcev podpira, ker je uredništvo hotelo braniti svobodo kulturnega ter literarnega ustvarjanja pred posegi strankarjev, ki so se posluževali starih metod blajvajzarstva, pri komunistih prepojenih s tradicijami ždanovščine. Kakor v drugih komunističnih državah, celo v Sovjetski zvezi, pa so se tudi v Ljubljani rojevali poskusi doseči popolno avtonomijo in neodvisnost kulturnega in literarnega ustvarjanja, med borbe za takšno svobodo so od časa do časa posegali celo starejši pisatelji (Juš Kozak, Matej Bor-Pavšič in celo Miško Kranjec), dočim so se mlajši polni skepse držali ob strani in čakali na priliko ustanavljanja lastnih glasil. Dasi je sicer slovenska komunistična partija začela oznanjati prehod v dobo reform z nekaterimi izgledi za liberalizacijo, pa se ni niti za ped umaknila z pozicij ostrega nadziranja kulturne dejavnosti, ustvarjanje bi po njenih direktivah moralo biti najprej partijsko in prežeto s komunističnim doktrinarstvom. Vse to pa se je po stari komunistični praksi zakrvalo z ustanavljanjem raznih vzporednih revij (Problemi, Teorija in praksa), toda nad vodilno revijo Sodobnost je bil položen najhujši balast, ko je moralo uredništvo pristati na ultimatum, ki ni bil do tolike višine prigan niti v Sovjetski zvezi: Sodobnost je morala priznati, da je njen ustanovitelj glavni odbor Zveze delovnega ljudstva Slovenije (komunistična partija) in so morali v uredništvo sprejeti delegirance partije za kontrolo. Glavni urednik je sicer bil Mitja Mejak, toda revija je dejansko hiralala, medtem pa je mladina hodila svoja pota in po svoje dosegla, da je bila lanske leto ustanovljena nova revija Katalog s posledicami, kakor jih bomo navajali. Kmalu se je opazilo, da je postajala strankarska kontrola nad kulturnim ustvarjanjem neznošna, pri mladini se je to pokazalo v izbruhih anarhije, pri starejšem rodu pa v tihi veri, da se bo položaj zboljšal. Zadnja večja kriza je nastopila pri Dialogih v Mariboru; uredniški odbor je odstopil, ker je revija želela več svobode, prišlo je do sestave novega uredništva in to z obliži, ki so več kot zanimivi. Enako, vendar ne v takšni meri, se je zgodilo pri Sodobnosti, ki je za sedemnajsti letnik izšla v novi opremi, a se je ime „ustanovitelja“ na ovitku nekoliko spremenilo: Tam stoji: ustanovitelj revije je Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, izdaja pa jo Državna založba Slovenije, namesto Mitje Mejaka pa je glavni urednik Ciril Zlobec.

Po partijski liniji gledano pa so spremembe malenkostne, kajti mariborsko revijo Dialogi financira mariborski pododbor partije, pri Sodobnosti se je lastništvo partije samo nekoliko omililo, namesto glavnega odbora SZDL je sedaj „republiška konferenca SDZL“, edina vidna in močno poudarjena razlika pa bi mogla biti le v tem, da je v uredništvu Dialogov vstopil predsednik Koroške katoliške prosvetne zveze Erik Prunč, v uredništvu ljubljanske Sodobnosti pa je Florian Lipusch s pesniškim imenom Boris Kostanek, bivši urednik Mladja in iz kroga (vsaj doslej) slovenskih katoliških javnih delavcev v Celovcu. Ob podobnem pojavu leta 1934 pri prvi Sodobnosti je Miško Kranjec zapisal, da se je „stari senilni liberalni rod sklenil pomladiti s katoliškim cvetnim prahom...“

KOCBEK ZA NOVO REVISO

Naši razgledi pa so 7. decembra 1968 objavili vabilo za ustanovitev nove slovenske revije. Podpisan je časni uredniški odbor revije *Prostor in čas*, ki pravi v uvodu: „V našem tisku je bilo letos večkrat govora o tem, da imamo premalo revij. Ne le mladim slovenskim delavcem, tudi drugim se je prostor v teku zadnjih let občutno zožil. Razni posegi

v revialno življenje in odpor, ki so ga izzvali, so potisnili vrsto naših pišočih ljudi ob stran ali jih prisilili k molku, ker nimajo več občutka, da bi se mogli v sedanjih slovstvenih glasilih svobodno oglašati in neovirano ustvarjati.“ Tako je torej že v uvodu nakazano, kako se more tolmačiti kontrola partije pri glavnih revijah v Mariboru in Ljubljani. Med podpisniki vabil za novo revijo pa beremo tudi imena: Peter Božič, Emilijan Cevc, Kajetan Gantar, Janez Gradišnik, Branko Hofman, Vlado Kavčič, Edvard Kocbek, Ignac Koprivec Lojze Kovačič, Kajetan Kovič, Uroš Kraigher, Vladimir Kralj, Vasilij Melik, Janko Moder, Boris Pahor, Alojz Rebuta, Smiljan Rozman, Anton Slodnjak, Viktor Smolej, Jože Snoj, Anita Stupan, Leopold Suhadolčan, Severin Šali, Rupa Šuklje, Lojze Ude, Jože Udovc, France Vodnik, Dane Zajc, Pavle Zidar, Fran Zwitter. Res zanimiva galerija imen med katero ni npr. imena Marijana Rožanca, a so tudi imena trdih in starih partijcev s tradicijami stalinizma (npr. Fran Zwitter), razlogov torej dovolj za slutnje o posebnih diverzijskih potezah povsod navzoče partije; ustvarja si „opozicijo“...

KOROŠKE PERIPETIJE

Če kaj, je treba partiji priznati uspešno manevriranje v njenih taktičnih sunkih in potezah. Titovski komunizem je ostal v bistvu marksistično enako ortodoksen, kakor je oni v Moskvi, Budimpešti, Pragi (tudi pod Dubčekom) ter med glavnimi komunističnimi ideologi v zahodni Evropi. Toda z raznimi potezami za zunanjepolitično in mednarodno uporabo pa si je znal ustvariti sredstva, ki jih more brez težav uporabljati navzven, posebno še med Slovenci v zamejstvu in zadnje čase najbolj med politično emigracijo po vseh kontinentih (izredno koristno mu služi protokol, dalje spretno izrabljanje nevarnosti „ruske invazije“, najbrž celo dogovorjene na tajnih zborovanjih central mednarodnega komunizma). Pred leti smo ravno v našem listu označili znano prvo javno predavanje Edvarda Kocbeka v Trstu za začetek nove politike komunizma in naslovili članek „Po dveh tirih“. Tedaj se je sprožilo, ko je slovenski partizanski intelektualc „katoliške usmerjenosti“ prvič „svobodno“ moral v zamejstvo, da odpre prvo razpoko... Mnogi so nas označevali za črnogledce, toda kmalu smo mogli opazovati, kako in kaj je in bo sledilo in kakšen je bil in bo končni cilj: bil je in je ostal isti in sicer mu je bilo odmerjeno, da naj po svojih poteh služi krepitvi in porastu komunističnega partijstva, ki si je v tem delu Srednje Evrope izgradilo spretno krinko pod imenom titovstvo... Kmalu se je vse začelo kazati kar javno: prišlo je do skupnih študijskih dni v Dragi pri Trstu, kjer je lani imel dostop celo jugoslovanski generalni konzul v Trstu Gačnik, redni član in uslužbenec UDBE, titovske tajne policije, začasno premeščen v diplomatsko službo s posebnimi nalogami. Res je bil varno v prvi vrsti, saj je o važnih narodnih problemih za slovenstvo predaval komunistični teoretik na Visoki politični šoli v Ljubljani doktor Janko Pleterski, ki je, po bogve kaki poti sedaj zaslužil, da je bil njegov članek v Delu o Naravnosti jugoslovanskih narodov v Belgrad in sicer ob spominu na 1. december 1918, ponatisnjen in komentiran tudi že v Svobodni Sloveniji v Buenos Airesu in sicer v številkah z dne 30. jan. in 6. febr. 1969.

Kdor pa se priključuje zvezam, ki so mu nenaravne ali vsaj nekoliko vest vnemirjajoče, se skuša opravičevati z zeltotvom in iskanjem tisočev izgovorov in napak pri drugih, samo ne pri sebi. Tako se je pripetilo npr. Florianu Lipuschu, ko je kot novi član uredništva Sodobnosti napisal polemični zapisek, ki ga je pa glavni urednik smatral primerneja za gradivo na zadnjih straneh. Tam se med drugim bere: „NskS (Narodni svet koroških Slovencev), ki je bil ustanovljen leta 1949 — kot že nakazano — z namenom, da bi se uprl komunističnim, titoističnim in marksističnim tendencam v slovenski manjšini na Koroškem, je skozi vso dobo postavljala svoje kulturno politično delo na osnovo, ki je bila najbolj poceni, ker je bila najbolj pri roki: na krščanstvo... Za predsedstva dr. Valentina Inzka iz Sveč v Rožu pa se je NskS začel povzpenjati kar na najvišje branike krščanstva. Bolj kot krščanstvo je branil krščanske puhlice in pri tem marsikdaj prekosil celo škofijski verski list Nedeljo; svoj vrhunec je dosegel s trditvi-

jo, da je Koroška zibelka krščanstva...“ Zanimiv poklon novim ljubljanskim gospodarjem izpod peresa bivšega bogoslovca, ki je mogel „publice krščanstva“ nekaj let preučevati kot gojenec celovškega bogoslovja... Sicer pa nas to ne more kaj prida presenečati v dobi, ko se širi med nami toliko demagogije o sodobnem umevanju resnic. Kam pa bo pri tem zašla koroška zibelka krščanstva, si lahko kar mislimo, ko se je celo predsednik Koroške katoliške prosvetne zveze Erik Prunč znašel med „reformatorji komunizma“, kakor so aktivni pripadniki UDBe Gačnik, dr. Zdenko Roter in teoretik „jugoslovanstva“ doktor Janko Pleterski, sprejemljivi že tudi za nekatere pripadnike slovenske politične emigracije.

„KATOLIŠKI NIHILIZEM“

Ob vsej tej tragični nebolgljenosti pa se od časa do časa vrivajo resni pripetljaji, ki omogočajo stvarnejšo presojo tega modernega slovenskega „govekarstva“. Konec leta 1968 se je v ospredje vrnilo nekaj dogodkov, ki imajo celo mednarodno razsežnost. Ko smo bili brez lastne državnosti pod staro Avstrijo — in smo brez nje še danes kljub nekaterim „razvojnim“ turističnim izletniškim potovanjem v Socialistično republiko Slovenijo, smo že skozi dolga desetletja imeli po svojih izbrancih, bogoslovje študirajočih, lepo in zavirljivo mesto in velik ugled sredi večnega Rima — v Germaniku so nam v zadnjem stoletju vzgajali celo vrsto odličnih slovenskih teologov in filozofov. Toda tudi zidove tega častitljivega in slavnega zavoda so morali pretresti zadnji čas sunki rdeče revolucionarnosti (pred dvema letoma je prišel v zavod bogoslovec, ki je po vstopu v svojo sobo najprej postavil na svojo študijsko mizo rdečo zastavico s srpom in kladivom in komunistično zvezdo). Seveda se zaradi tega zidovi Germanika niso podrli — in se tudi ne bodo, dogodek pa je ostal v spominu, najbrž ne samo kot znamenje časa...

Kajti Naši razgledi, po partiji bogato vzdrževani, so 21. decembra 1968 objavili članek *Franca Križnika* pod naslovom „Katoliški nihilizem pri nas“. V spremnem pismu, datiranem v Rimu z dne 10. decembra 1968 se avtor predstavlja takole: „Že vrsto let z zanimanjem in odobravanjem spremljam sodelovanje vaše cenjene revije pri razreševanju aktualnih družbenih in kulturnih problemov v Sloveniji. Zato sem mnenja, da je vaša revija najprimernejše mesto za objavo mojega skromnega prispevka k razčiščenju kulturne situacije pri nas. Čutil sem namreč dolžnost, da kot študent teologije (na Potificum Collegium germanicum et hungaricum v Rimu — op. ured. NR) odkrito spregovorim o dejstvu slovenskega klerikalizma, ki zavira naš narodni razvoj. Omejil sem se za zdaj samo na kulturno področje njegovega škodljivega vplivanja.“ Avtor se je torej izrazil predstavljal in napovedal še več prispevkov o „katoliškem nihilizmu“...

Križniku je povzročila vznemirjenje ljubljanska verska periodična publikacija Družina, ki je objavila članek „Nihilizem“, kjer se je pisec obregnil ob nekatere članke v Katalogu, reviji mladih, kjer je med drugimi tudi sodelavec pesnik Gajšek, avtor bogoslovske pesnitve, zaradi katere so potem slovenski škofje vložili tožbo in je bil avtor v prvi instanci obsojen, v drugi pa seveda oproščen... Družina je, kakor izgleda, nastopila proti anarhiji mladih v Katalogu in celo nekoliko vzela v zaščito zakonito oblast pred razbrzdano anarhistično gonjo mladih zafrkacij... Sicer pa Križnik celo poudarja, da se ta „nihilizem“ pri Družini opaža že nekaj let, torej: caveant consules... seveda komunistični, kar pa že vonja po denunciaciji.

Križnikovo razpravljanje pa nikakor ni skromno, vsaj po obsegu ne. Vmes je polno ekscerptov celo iz Ušeničnika, seveda v negativnem tolmačenju in to v drobnem tisku — vsega je za dve debeli strani tednika, ki ni majhen.

Na žalost nam prostor ne dopušča obširnejše ekscerpiranja, za obveščeno pa se tokrat omejimo samo na končne Križnikove ugotovitve iz njegovega umevanja sodobnega „slovenskega katoliškega nihilizma“. Tokrat bodi podan samo zaključni odstavek, poln „gorečnosti“, vidne samo pri pripadnikih že nekega skozi in skozi rdeče zdogmatiziranega etosa.

„Prvi korak k temu notranjemu kritičnemu samoosveščanju (Družina) predstavlja preseganje človeške usodne tragične razklanosti med besedami in besedami, besedami in dejanji...“ piše Križnik za uvod s slovarjem Kocbekovega izrazoslovja. „Tako ni dosledno, da smo ob Gajškovem primeru nekateri študentje, profesorji in duhovniki v svojih privatnih pogovorih obsojali tožbo škofov, a se zaradi lažnega ohranjanja monolitnosti našega ‘tabora’ nismo

javno in pošteno, kot svobodni kristjani distancirali od te tožbe. Ni v duhu koncila, če se duhovnik v Novi poti velikopotezno razpiše o načinu, razlogu in namenu bratskega dialoga z ateisti, a sam sproži prav nič bratsko gonjo proti mlademu pesniku; če Kocbekova ‘Molitev’, ki je v francoski izdaji Zlate knjige svetovnih molitev poleg Dostojevskega edini slovanski izbrani prispevek, z nedopovedljivo fanatičnostjo ‘karakterizira kot satanov upor proti Bogu’; če pri ponovitvi kake nove maše v vsej svoji retorični nekontroliranosti vse, ki niso krščeni, obsodi, da so njihova srca ‘satanova gnezda, ki se vedno bolj širijo’... Kako pa naj sploh označimo Pogačnikovo ravnanje (Križnik je bogoslovec lavantinske škofije — op. urednika Glasa), ko ob sprejemu na verski komisiji ‘programatično’ izjavlja, da je Cerkev laikom priznala polnoletnost in polnovrednost, ter od države zahteva za Cerkev svobodo in nedovisnost, a sam ne enega ne drugega ne prizna in ne omogoči študentom ljubljanskega semenišča? Ali morda ‘jožefinsko’ karsarniška vzgoja v ljubljanskem ‘lemenatu’ predstavlja tisti zaželeni Pogačnikov ideal človeške svobode, polnoletnosti in neodvisnosti?...“ Dalje bodo prav s posebnim užitekomi proti Cerkvi uporabljene pri Verski komisiji naslednje Križnikove besede: „Obenem je še zanimivo, da ima Cerkev za izdajanje poplave verskega ‘šunda’, kjer je prvo slabše od drugega in narobe, dovolj denarja, pač pa se pojavijo ‘finančne težave’, ko gre za izdajanje ene same samcate odprte kulturne revije... Toda krivdo, da krščanstva slovenski javnosti ne morejo predstavljati tudi ‘katoliški mladeniči’, ne nosijo slovenske revije *niti družbeno-kulturne organizacije, še manj država*, (podčrtali mi) a najmanj ‘katoliški malediniči’ sami, pač pa najbolj naši ‘katoliški starci’, če se smem izraziti v ‘katoliškem’ jeziku Družine in še posebej člankarja, ki je ‘umetniško’ upodobil Nihilizem...“

— — —

Ob pogledu na tak, za nekatere emigrantske ideologe razvojnosti že kar ugoden čas za ustvarjanje skupnih „dolgoročnih načrtov za bodočnost slovenstva“ v zavezništvu s komunistično vlado v Ljubljani, se vriva nekaj pomislekov:

1. Kako more koroški intelektualec zmanjševati pomen koroške zibelke slovenskega krščanstva, ko je bila pred 1200 leti obenem z njim tam tudi zibelka prve in doslej edine slovenske države, po Bodinu pravi biser evropske demokracije v srednjem veku? Ali je mar izigravanje slovenstva in krščanstva na Koroškem že v zvezi s čudno izdajo Slodnjakovega Slovenskega slovstva (gl. Glas, XVI, 1-2), ko je mogoče celo z istim namenom avstrijska vlada „rada“ podprla izdajo za 2000 dolarji, verjetno zato, ker je pravilno opazila interpretacijo Jožeta Pogačnika o sodobni orientaciji slovenske duhovnosti na „linijo Moskva-Peking“, ker more takšna usmerjenost končno nujno pomeniti narodno smrt ne samo koroškim, ampak vsem Slovencem. Knjigo bodo verjetno delili slovenskim študentom kar brezplačno. Na Dunaju dobro vedo, kako in kaj...

2. Dvotirnost med komunizmom in katolištvom pa že ni več samo pojav med domovino in najbližjim zdomstvom na Koroškem in Primorskem, ampak se že sprejema interpretacija dr. Janka Pleterskega o pomenu nesrečnega 1. decembra leta 1918 tudi v glasilu slovenske politične emigracije v Buenos Airesu, češ da je prva Karadžordževićeva Jugoslavija propadla, ker je bila korumpirana „buržoazna“ država, ni pa se izgubila prava pot v „Naravnost jugoslovanskih narodov“ v novo, drugo, „socialistično“ Jugoslavijo okrog Titovega Beograda; seveda v domovini dobro vedo, kaj pomeni izraz „socialistična“ Jugoslavija. Res moramo biti hvaležni Hrvatom, Makedoncem in Šiptarjem, ki odklanjajo obstoj Jugoslavije; Srbi pa itak niso bili nikdar jugoslovansko razpoloženi in so jo vedno ter jo še danes umevajo kot velesrbsko lastnino in posest.

3. Ko je bil leta 1937 podpisan prvi protokol med komunističnim režimom v Moskvi in moskovsko patrijaršijo, je bilo kaj kmalu razkrit, čemu je služil: njegov namen je bil izkopati končni prepad med hierarhijo in verniki s končnim ciljem zatreti krščanstvo v ruskem narodu. Jugoslovanski protokol je star dve leti in pol, pa se že vidi, čemu odpira vodilni komunistični tednik v Ljubljani svoje predale. Pred kratkim je londonski katoliški tednik objavil opazovanje svojega dopisnika s potovanja v Moskvo in po Rusiji. Njegov sklep je izzvenel v zelo žalostno ugotovitev: Cerkev je v Rusiji dejansko uničena, rešuje se samo še v katakombah...

In pri nas? Sedanje stanje Cerkve v Sloveniji proglašajo Križnik za „katoliški nihilizem“, vendar kliče „katoliške starce“ k pameti, toda kakšni? Partija edina dobro ve, kam vodi pot; gorje pa tistemu, ki partiji verjame, bodisi v njeni verski ali narodni politiki!